Kajian Malaysia, Vol.42, No.1, 2024, 341–365

DI SEBALIK ISU PERKAHWINAN NADRAH: TUMPUAN TERHADAP PANDANGAN AHMAD LUTHFI DALAM MAJALAH *QALAM* (1950–1963)

BEHIND THE ISSUE OF NADRAH'S MARRIAGE: FOCUS ON AHMAD LUTHFI'S POINT OF VIEW IN QALAM MAGAZINE (1950–1963)

Mohd Shahrul Azha Mohd Sharif[1*], Arba'iyah Mohd Noor[2] and Mohd Firdaus Abdullah[3]

[1]Sekolah Menengah Sains Muzaffar Syah, Leboh Ayer Keroh, Melaka, Malaysia
[2]Department of History, Faculty of Arts and Social Sciences, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia
[3]Research Centre for History, Politics and International Affairs, Faculty of Social Sciences and Humanities, Universiti Kebangsaan Malaysia, Selangor, Malaysia

[*]Corresponding author: shahrulazhasharif@gmail.com

Published online: 30 April 2024
To cite this article: Mohd Shahrul Azha Mohd Sharif, Arba'iyah Mohd Noor and Mohd Firdaus Abdullah. 2024. Di sebalik isu perkahwinan Nadrah: Tumpuan terhadap pandangan Ahmad Luthfi dalam majalah *Qalam* (1950–1963). *Kajian Malaysia* 42(1): 341–365. https://doi.org/10.21315/km2024.42.1.15
To link to this article: https://doi.org/10.21315/km2024.42.1.15

ABSTRACT

The issue of Nadrah began to draw the attention of the world community in the early 1950s due to the trial of custody rights between her Malay adoptive mother and her Dutch biological parents. This event sparked a major polemic since it touched the sensitivities of the Malays and Muslims. Among the dominant issues in the Nadrah tragedy was the issue of Nadrah's marriage, which had become the main topic in the newspapers and magazines at that time, including the Qalam magazine. Compared to other print media, the Qalam magazine seemed to emphasise more on reports that were based on Islamic beliefs and morals in relation to the issue of Nadrah. In relation to this, the current study examined the perception of Ahmad Luthfi, as a founder, publisher, and author of the Qalam magazine, on the issue of Nadrah's marriage from the aspects of age limit for marriage, Islamisation and faith, women's freedom, the role of kadi (a judge)/wali (Islamic legal guardian)

© Penerbit Universiti Sains Malaysia, 2024. This work is licensed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY) (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

and Islamic administrative law. The resources and materials in this article were obtained from the National Archives of Malaysia, Tun Sri Lanang Universiti Kebangsaan Malaysia Library, Universiti Malaya (UM) Main Library, UM Za'ba Memorial Library, UM Ahmad Ibrahim Library, UM Academy of Islamic Studies Library, and other sources. The findings of the study show that Ahmad Luthfi had a clear perception of the Islamic law based on the Al-Quran and Hadith. He would not compromise with those who undermined Islamic law. His views had invited positive and negative reactions from various parties.

Keywords: Ahmad Luthfi, Nadrah, *Qalam*, marriage, puberty, syariah law, Islam

ABSTRAK

Isu Nadrah mula mendapat perhatian masyarakat dunia pada awal tahun 1950-an kerana perbicaraan tentang perebutan hak penjagaan antara ibu angkatnya yang berbangsa Melayu dengan ibu bapa kandungnya yang berbangsa Belanda sehingga mencetuskan satu polemik besar yang menyentuh sensitiviti bangsa Melayu dan umat Islam. Antara isu dominan dalam tragedi Nadrah melibatkan soal perkahwinan Nadrah yang menjadi topik utama di dada-dada akhbar dan majalah ketika itu termasuklah majalah Qalam. Majalah Qalam dilihat lebih menekankan laporan yang berteraskan akidah dan akhlak Islam berkaitan isu Nadrah berbanding media cetak yang lain. Artikel ini akan mengupas mengenai persepsi Ahmad Luthfi sebagai pengasas, penerbit dan penulis Qalam terhadap isu perkahwinan Nadrah dari aspek had umur berkahwin, pengislaman dan akidah, kebebasan wanita, peranan kadi/wali dan undang-undang pentadbiran Islam. Sumber dan bahan dalam artikel ini diperoleh daripada Arkib Negara Malaysia, Perpustakaan Tun Sri Lanang Universiti Kebangsaan Malaysia, Perpustakaan Utama Universiti Malaya (UM), Perpustakaan Peringatan Za'ba UM, Perpustakaan Ahmad Ibrahim UM, Perpustakaan Akademi Pengajian Islam UM dan lain-lain. Hasil kajian mendapati Ahmad Luthfi mempunyai persepsi yang jelas terhadap hukum perundangan Islam berlandaskan Al-Quran dan hadis. Beliau tidak akan berkompromi terhadap golongan yang memperlekeh perundangan Islam sehingga pandangannya telah mengundang reaksi positif dan negatif oleh pelbagai pihak.

Kata kunci: Ahmad Luthfi, Nadrah, *Qalam*, perkahwinan, baligh, hukum syarak, Islam

PENGENALAN

Tragedi Nadrah berlaku di Singapura pada 11 Disember 1950 susulan kemarahan dan kekecewaan masyarakat Islam di Persekutuan Tanah Melayu dan Singapura apabila Nadrah akan dimurtadkan. Tragedi tersebut telah meragut sebanyak 16 nyawa dan mencederakan 180 orang. Nadrah ialah gadis berketurunan Belanda yang dipelihara oleh ibu angkatnya Che Aminah sejak tahun 1942 ketika berusia lima tahun dan dibawa ke Kemaman, Terengganu pada tahun 1945 (Mohd Firdaus Abdullah et al. 2021). Nadrah dibesarkan dalam suasana adat Melayu dan diasuh dengan ajaran Islam. Walau bagaimanapun, ibu bapa kandung Nadrah, Adrianus Petrus Hertogh dan Adelien Hertogh kembali menuntut hak penjagaan Nadrah di Mahkamah Tinggi Singapura pada September 1950 (Fatini 2010a). Namun, usaha mereka gagal apabila mahkamah memberi hak penjagaan kepada Che Aminah. Bagi mengelakkan Nadrah dituntut semula oleh keluarga kandungnya, Che Aminah mengahwinkan Nadrah dengan Mansor Adabi ketika umur Nadrah 13 tahun. Namun, perkahwinan tersebut menjadi penghalang kerana undang-undang Belanda/British tidak membenarkan perempuan berumur di bawah 16 tahun untuk berkahwin sedangkan undang-undang Islam membenarkan wanita berkahwin setelah mencapai usia baligh. Hal ini telah memberi peluang kepada ibu bapa kandung Nadrah untuk menuntut semula hak penjagaan dan seterusnya memenangi kes tersebut.

Justeru, artikel ini memberi tumpuan kepada dua aspek utama iaitu pandangan Ahmad Luthfi mengenai isu perkahwinan Nadrah dan reaksi yang timbul akibat pandangan yang diutarakan beliau. Secara keseluruhannya, walaupun paksinya adalah tentang isu perkahwinan Nadrah, namun Ahmad Luthfi dilihat lebih menekankan pandangan yang berkembang dan merentas isu perkahwinan Nadrah itu sendiri. Hal ini termasuk isu had umur perkahwinan, isu pengislaman dan akidah, isu kebebasan wanita, isu peranan kadi/wali dan isu perundangan Islam. Rentetan daripada pandangan Ahmad Luthfi dalam isu-isu tersebut, ia dilihat telah mencetuskan pelbagai reaksi dalam kalangan pembaca sama ada tokoh agama, ahli politik mahupun tokoh perundangan. Misalnya respon daripada Ahmad Ibrahim, Hj. Sanusi Mahmud, Parti Islam Se-Malaya (PAS) cawangan Singapura, beberapa pertubuhan Melayu dan Islam serta alim ulama mengenai undang-undang pentadbiran Islam seperti perceraian dan poligami. Hasil daripada reaksi tersebut menunjukkan pandangan Ahmad Luthfi menerusi majalah *Qalam* dianggap penting dan seterusnya memberi impak kepada pelaksanaan perundangan Islam khususnya mengenai perkahwinan di Singapura.

Pelbagai kajian yang mengkhusus kepada pemikiran Ahmad Luthfi misalnya Talib (2004) telah "membedah" 27 novel karya Ahmad Luthfi untuk melihat peranan Ahmad Luthfi sebagai penulis, penerbit dan pendakwah. Sementara itu, Khalidah Adibah (1957) turut memfokuskan kepada pemikiran Ahmad Luthfi menerusi 11 buah novel beliau dengan mengkhususkan kepada isu-isu yang berkaitan pendidikan dan wanita. Dalam kajiannya, Khalidah melihat Ahmad Luthfi sebagai tokoh yang berperanan menyuntik perubahan dalam masyarakat menerusi karya kesusasteraan. Manakala Sundusia (2010) telah melakukan kajian ke atas majalah *Qalam*, namun beliau hanya mengetengahkan latar belakang Ahmad Luthfi dan peranannya dalam membangunkan majalah *Qalam* tanpa menganalisis kandungan majalah tersebut. Begitu juga kajian Mohd Shahrul Azha dan Arba'iyah (2019) yang hanya melihat peranan Ahmad Luthfi sebagai pengasas dan penerbit majalah *Qalam* tanpa menyentuh pandangannya terhadap sesuatu isu. Walau bagaimanapun, terdapat beberapa kajian yang menganalisis isu-isu dalam majalah *Qalam*, namun tidak pula bertumpu kepada pemikiran Ahmad Luthfi secara khusus. Misalnya, Yuji (2013) merumuskan perbincangan isu Nadrah dalam *Qalam* kepada tiga aspek utama iaitu hak seorang Muslim untuk beramal dengan kepercayaannya, kuasa kadi dan perundangan Islam yang dinafikan. Secara keseluruhannya, masih terdapat kelompangan terhadap kajian yang benar-benar memfokuskan kepada pandangan Ahmad Luthfi dalam majalah *Qalam*. Justeru, artikel ini diharap menjadi pelengkap kepada kajian yang pernah dijalankan sebelum ini dan seterusnya dapat diketengahkan bagi menonjolkan sisi pandangan Ahmad Luthfi berkenaan isu Nadrah yang belum lagi diketahui umum.

Ahmad Luthfi mengupas isu yang berkaitan Nadrah dari permulaan kes perbicaraannya pada September 1950 sehingga Julai 1952. Malah, isu perkahwinan Islam dibincangkan hampir setiap bulan dalam penerbitan *Qalam* dan menjadi semakin rancak menjelang 1963 apabila undang-undang pentadbiran Islam diperkenalkan. Misalnya kupasan isu mengenai perkahwinan di bawah umur dibahaskan dalam terbitan Oktober 1950 (Rajah 1). Boleh dikatakan bahawa kemunculan *Qalam* dalam arena media bercetak tanah air pada bulan Julai 1950 adalah kerana dorongan yang kuat untuk menzahirkan rasa tidak puas hati Ahmad Luthfi dalam kemelut Nadrah dan seterusnya mencorakkan hala tuju perjuangan majalah *Qalam* selepas itu.

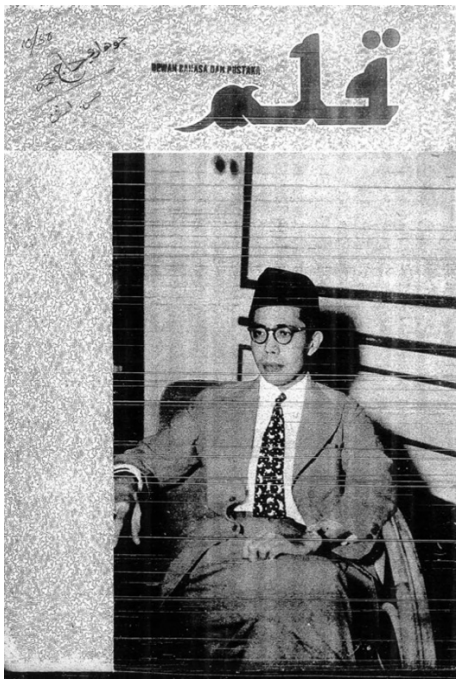

Rajah 1: Kulit hadapan majalah *Qalam*

Sumber: *Qalam* (Oktober 1950).

RENTETAN ISU PERKAHWINAN NADRAH

Selepas tiga hari memenangi perbicaraan kes tuntutan penjagaan ke atas Nadrah, Che Aminah telah mengahwinkan Nadrah dengan Mansor Adabi di rumah M.A. Majid di Ranggon Road, Singapura pada 1 Ogos 1950 (Syed Muhd Khairudin 2009). Perkara ini telah membuka peluang kepada ibu bapa Nadrah untuk sekali lagi menuntut hak penjagaan dari Mansor Adabi dan Che Aminah. Ahmad Luthfi sendiri menerusi rencananya turut mengakui perkahwinan itu tidak sepatutnya berlaku kerana di Singapura undang-undang Barat mengatasi hukum Islam dan perkahwinan di bawah umur selalunya dibantah.

> Suatu berita sebagai "bom" lakunya telah tersiar menyatakan bahawa Nadrah telah berkahwin dengan Mansor Adabi dengan kesukaannya sendiri. Di sinilah menjadi satu perkara yang rumit sekali dan inilah juga yang menjadi sebahagian daripada mereka-mereka yang menimbang rasa kepada Che Aminah itu telah tidak berpuas hati kepada angkara yang tersebut sebab maklumlah di dalam negeri yang terbuka dan moden

sekarang perkahwinan di dalam umur semuda itu adalah sangat-sangat dibantah. Perkara ini disebut dalam majalah *Qalam*, terbitan September 1950, "Nadrah, anak angkat yang menggemparkan" (Rajah 2).

نضره - انق انكت يغ مغاجرکن

(اوله احمد لطفي)

فرکارا نضره انق انکة جيه امينه يغ اصلن انق منورغ سرجن. بلندا ايت اداله منجادي سوات فرکارا يغ سالة ٢ مغکمفرکن. نضره ايت تله ديريکن منورة کتواهن جيه امينه کمديان دجاوا ددالماس همفير بلندا ميره کفد جفون فد تاهون 1942 دهولو منورة جيه امينه بهوا نضره ايت اداله سوات انق يغ تيدق دسايهي اوله کدوا ايبو يغان دان اولهيب ايتوله اي ديريکن کندان سهفک اخرن نضره تله دباوا اولهين ککماهن (ترفکاو) اقيل جفون تله ميره ملك خيرن. مغيکوت نفاکوان ايبو يغان نضره اي تله منجادي انقن منروسي سفکع ميره دان اخرن فنصول بلندا سيفاورا اين تله منداقة تاو اکن ادان نضره ايت دکماهن دان اوله يغدمکين اي تله دمنتا دانغ کسيفاورا اين دان کمدين فنصول ايت منتوة کفد محکمه سفاي نضره ايت دسرهکن کندان سفاي ديالیکن کفد ايبو يغان دنکري بلندا. فرموهن فنصول بلندا ايت تله ديجاراکن ددالم محکمه يغترتوتف دان اخرن فد هاري جمعة 19 مي 1950 توانحاکم بسر تله ترتنهکن سفاي نضره ايت دسرهکن کفد فنصول بلندا يغ کمدين اکن منجادکن سفاي نضره ايت دهنتيکن کفد ايبو يغان دهولد.

نضره برسام٢ دغن ايبو انکتن جيه امينه

29

Rajah 2: Nadrah, anak angkat yang menggemparkan.

Sumber: *Qalam* (September 1950).

Amat sukar untuk terlepas daripada keputusan yang memihak kepada undang-undang Barat apabila termasuk dalam tanah jajahan. Kenyataan J. M. Gullick, "*Islamic legal doctrine appears in the Malay legal codes but there is no evidence to show it was effective law*" seolah-olah mengesahkan perkara ini (Gullick 1965; Mohd Idrus 1973). Akhirnya Nadrah terlepas juga daripada genggaman Che Aminah.

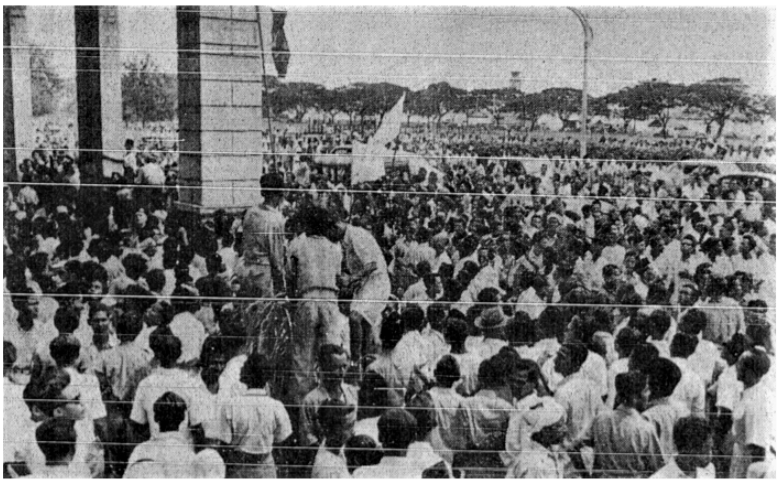

Rajah 3: Orang ramai berhimpun di luar Mahkamah Tinggi Singapura pada 11 Disember 1950 untuk mengetahui keputusan kes rayuan Nadrah.

Sumber: *Qalam* (Januari 1951).

Rajah 3 merupakan gambar yang disiarkan dalam *Qalam* keluaran Januari 1951, pada 11 Disember 1950 iaitu hari terakhir kes rayuan didengar di Mahkamah Tinggi Singapura. Orang ramai mula berkumpul di hadapan mahkamah seawal jam 9:00 pagi untuk mendengar keputusan dibacakan. Pada jam 9:45 pagi, apabila bilangan orang ramai semakin bertambah, Linsell yang merupakan seorang pegawai bertugas telah mengarahkan seramai 70 anggota polis Melayu mengadakan sekatan untuk menghalang orang ramai daripada merempuh jalan di hadapan mahkamah. Jumlah orang ramai ketika itu dianggarkan 2,000 hingga 3,000 orang. Menjelang jam 12:15 tengah hari, keadaan tidak lagi dapat dikawal apabila M.A. Majid (bapa angkat Mansor Adabi) keluar dari mahkamah dan tercetusnya rusuhan. Seramai sembilan orang terbunuh, tujuh daripadanya ialah perusuh dan dua orang lagi ialah anggota polis (Fatini 2010b). Ahmad Luthfi memberi respon terhadap peristiwa rusuhan itu:

> Sesuatu perkara mengenai kehormatan dan taraf orang Islam selalu diperkecil-kecilkan sebagaimana yang berlaku dalam peristiwa Nadrah sehingga menjadikan rasa tidak puas hati itu berkembang lalu mencetuskan rusuhan. (*Qalam* Februari 1952)

> Keputusan yang diambil oleh Tuan Hakim Brown nampaknya telah pun menyentuh hak kebebasan beragama di negeri Singapura yang demikian itu tidak sepatutnya berlaku. (*Qalam* Januari 1951)

Berdasarkan tragedi tersebut, *Qalam* telah mengupas secara panjang lebar mengenai isu perkahwinan dan perundangan Islam. Kesedaran Ahmad Luthfi terhadap kelemahan dalam amalan dan pelaksanaan undang-undang Islam begitu tinggi. Dengan pelbagai isu dan persoalan yang diutarakan, jelas dapat dilihat Ahmad Luthfi sangat berpegang kepada tuntutan Islam berlandaskan Al-Quran dan hadis. Beliau dilihat tidak berkompromi terhadap golongan yang mempersendakan hukum Allah dan akan lantang menyuarakan penentangannya. Ahmad Luthfi telah cuba sebaik mungkin memberi kesedaran dan kefahaman mengenai konsep mahupun hukum perkahwinan dalam Islam melalui isu-isu yang diketengahkan.

ISU HAD UMUR PERKAHWINAN

Perkahwinan dalam Islam merupakan sebuah ikatan suci yang menghalalkan sebuah perhubungan antara seorang lelaki dengan perempuan apabila mencapai umur baligh. Ahmad Luthfi memberikan tafsiran yang jelas mengenai umur baligh ini iaitu pertama, jika dia bermimpi bersetubuh dan inzal, kedua, telah datang haid dan ketiga, jika tiada kedua-dua yang disebutkan tadi hendaklah mencukupkan umurnya 15 tahun iaitu masa yang paling lewat bagi seorang perempuan untuk datang haid (*Qalam* Oktober 1950). Ahmad Luthfi menyatakan bahawa Islam tidak menetapkan had umur perkahwinan kerana ia bertentangan dengan hukum syarak. Tambahan pula, seorang perempuan akan mengalami waktu baligh mengikut keadaan yang berbeza-beza. Dalam erti kata lain, kesuburan badan seseorang itu tidak sama. Misalnya wanita di negara beriklim panas lebih cepat baligh, cepat matang dan bersedia menjadi isteri. Hal ini adalah bergantung kepada suhu, tempat, cuaca, pemakanan dan sebagainya yang mempengaruhi tahap kesuburan seseorang itu. Maka seseorang yang hidup dalam kawasan panas tidak sama dengan orang yang hidup dalam kawasan sejuk (Niamah 1998). Baligh sememangnya boleh diukur melalui kematangan seseorang atau pengalamannya dalam kehidupan. Misalnya matang dalam membuat keputusan secara rasional dengan pertimbangan logik akal. Justeru, Ahmad Luthfi menolak keputusan Hakim Brown yang membatalkan perkahwinan Nadrah kerana menurutnya Nadrah telah baligh dan sah berkahwin sebagaimana dituntut oleh syarak. Beliau turut merujuk kenyataan dalam afidavit Che Aminah bahawa ibu angkatnya itu sedar bahawa Nadrah telah baligh pada Julai 1949 (*Qalam* Disember 1950; Perak Secretariat 264/159, 25 Disember 1950).

Ketika persoalan mengenai penetapan had umur perkahwinan Nadrah hangat dibincangkan, wujud beberapa pihak yang cuba menidakkan hukum Islam sekali gus menambah api kemarahan orang Melayu. Pada 21 Ogos 1950, akhbar *The Straits Times* menyiarkan rencana di bawah tajuk "*Control child marriages demand in Singapore*" yang menggesa kerajaan Singapura menggubal undang-undang

untuk mengurangkan perkahwinan kanak-kanak. Hasilnya, pada 1 September 1950, John Laycock, seorang peguam dan ahli mesyuarat Majlis Perundangan Singapura telah mengusulkan Rang Undang-undang Umur Perkahwinan Laycock (*Laycock Marriage Age Bill*) berdasarkan Akta Umur Perkahwinan 1929 di United Kingdom (Syed Muhd Khairudin 2009). Undang-undang tersebut bertujuan untuk membolehkan pembatalan perkahwinan terhadap mana-mana pasangan yang berkahwin sebelum mencecah umur 16 tahun dan pelaksanaannya akan terpakai kepada seluruh rakyat Singapura (*Qalam* Oktober 1950). Ahmad Luthfi menentang sekeras-kerasnya langkah Laycock itu kerana menurut beliau, perbuatan tersebut adalah perbuatan orang yang hanya menuduh melulu tanpa membuat kajian terhadap hukum dan undang-undang Islam. Tambah beliau lagi, ia sudah tentu akan menganiaya orang Islam yang berpegang kepada hukum yang ditetapkan oleh Allah SWT (*Qalam* Disember 1950). Ahmad Luthfi menunjukkan sikap "skeptikal" terhadap undang-undang Laycock tersebut. Baginya, ia mempunyai muslihat untuk merosakkan taraf dan kedudukan orang Islam kerana sebelum ini ramai orang bukan Islam terkilan apabila anak-anak gadis mereka lari mengikut pemuda Islam dan berkahwin lalu memeluk Islam. Namun, tiada satu penguatkuasaan undang-undang untuk membatalkan perkahwinan tersebut dan mengembalikan anak itu kepada ibu bapanya (*Qalam* Disember 1950).

Melalui tulisannya dalam *Qalam*, Ahmad Luthfi turut menempelak pandangan Che Zaharah Noor Mohammad, ketua Pertubuhan Kebajikan Perempuan Islam Singapura kerana menyokong dan mendesak supaya undang-undang Laycock tidak mengecualikan orang Islam daripada menghadkan perkahwinan kepada umur 16 tahun (*Qalam* Disember 1950). Che Zaharah melihat undang-undang Laycock itu penting dalam konteks menjaga kebajikan wanita dan kanak-kanak supaya tidak diabaikan serta bebas daripada "penderaan" lelaki. Menurut beliau, perkahwinan pada usia yang sangat muda hanya akan meningkatkan kes-kes perceraian kerana kekurangan pengalaman dalam membina rumah tangga (Proceedings of the Second Legislative Council Colony of Singapore, 16 September 1952). Pandangan Che Zaharah adalah berdasarkan statistik di Singapura pada tahun 1950 tentang kadar kelahiran anak oleh ibu muda Melayu yang berumur di bawah 16 tahun amat tinggi iaitu 329 kelahiran berbanding kaum Cina (83 kelahiran) dan India (126 kelahiran) (Colony of Singapore Annual Report 1950). Ahmad Luthfi menyifatkan pandangan Che Zaharah itu sebagai pandangan orang yang jahil dan tidak memahami hukum-hukum Islam yang sebenar. Ahmad Luthfi menasihati supaya umat Islam berhati-hati dengan anasir-anasir yang cuba memesongkan akidah umat Islam dan fikiran sebegini tidak seharusnya dilayan kerana boleh memecah-belahkan orang Islam (*Qalam* Oktober 1950).

Dalam hal ini, majalah *Qalam* turut menerima sokongan daripada akhbar-akhbar lain seperti *Utusan Melayu*, *Melayu Raya* dan *Warta Negara* yang dilihat turut sama memberi amaran kepada Gabenor Singapura, Franklin C. Gimson supaya membuat pertimbangan yang sebenar sebelum mengambil keputusan untuk melaksanakan Undang-undang Umur Perkahwinan Laycock. Akhbar Warta Negara misalnya menegaskan bahawa isu perkahwinan Nadrah telah menyentuh sensitiviti umat Islam. Jika undang-undang ini diteruskan sudah pasti akan menjejaskan kepercayaan masyarakat Islam terhadap kepimpinan beliau (*Warta Negara* 8 Disember 1950). Akhbar-akhbar tersebut turut mendesak supaya pihak tertentu seperti Che Zaharah berhenti daripada mencampuri isu yang berkaitan dengan perkahwinan Nadrah (Syed Muhd Khairudin 2009). Isu-isu yang dibawa oleh *Qalam* dan akhbar-akhbar ini juga secara tidak langsung telah memberi kesedaran kepada masyarakat umum sama ada golongan ulama, tokoh pemimpin mahupun persatuan Islam untuk bersama-sama memperjuangkan kepentingan umat Islam. Dal hal ini, Setiausaha Tanah Jajahan Singapura telah mengeluarkan kenyataan yang memberi penekanan terhadap kepentingan akhbar dan majalah sebagai medium yang berperanan penting ke arah perdamaian dan penyelesaian permasalahan yang melanda umat Islam selepas peristiwa Nadrah (Derek dan Syed Muhd Khairudin 2009).

Persatuan-persatuan Islam seperti Jami'ah al-Dakwah al-Islamiyah Se-Malaya, Liga Islam Malaya dan Persatuan Kebajikan Islam dilihat bangkit berkempen supaya peraturan perkahwinan Laycock tidak dilaksanakan ke atas orang Islam. Satu mesyuarat bantahan umum telah diadakan di Masjid Sultan Singapura sebaik sahaja undang-undang itu diumumkan (*Qalam* Ogos 1962). Presiden Persatuan Kebajikan Islam Singapura, M.A. Majid menganggap undang-undang itu sebagai mencabar prinsip agama Islam dan menyinggung umat Islam (*The Straits Times* 6 September 1950). Manakala menurut Pengerusi Lembaga Penasihat Islam Singapura, Syed Ibrahim Omar Ali Al-Sagoff, "*... his bill as proposed is not consistant with muslim law or acceptable by muslim in any country including Egypt*" (*The Straits Times* 10 Ogos 1950). Syed Ibrahim telah melawat Mesir untuk mendapatkan laporan mengenai pandangan perkahwinan bawah umur dalam Islam. Laporan tersebut mengandungi perdebatan dan penentangan kerajaan Mesir terhadap larangan perkahwinan di bawah umur 16 tahun di Singapura (*The Straits Times* 13 Januari 1951). Sementara itu, seorang ulama Singapura yang juga merupakan guru agama kepada Ahmad Luthfi, Kiyai Fadhlullah Suhaimi menggesa agar kerajaan Singapura membatalkan undang-undang had minimum perkahwinan ini kerana jelas bertentangan dengan Islam (Niamah 1998). Akhirnya usaha-usaha tersebut berhasil apabila John Laycock meminda undang-undang berkenaan dengan mengecualikan orang Islam (CO 537/7302). Kenyataan beliau kepada *The Straits Times* (30 Mac 1951) menyebut:

> It might be necessary to exempt muslims from the bill. This I at once agreed to do afterwards I was adviced to amend the bill by exempting muslims and I at once gave notice of my intention to move the amendment.

ISU PENGISLAMAN DAN AKIDAH

Menerusi penulisan Ahmad Luthfi, beliau memberi penjelasan terhadap perselisihan dalam menentukan hukum mensabitkan sama ada pengakuan Nadrah sebagai Islam dalam usia kanak-kanak boleh diambil kira serta persoalan Nadrah itu seorang kanak-kanak atau telah dewasa. Ahmad Luthfi memberi pandangan bahawa Islam menetapkan hak ibu bapa kepada anak yang belum akhil baligh berdasarkan Hadis Riwayat Bukhari sebagaimana sabda Rasulullah SAW "kanak-kanak itu adalah bersih, kedua-dua ibu bapanya itulah yang mencorakkannya sama ada ia menjadi Nasrani, Yahudi atau Majusi" (*Qalam* Januari 1951). Akuan kanak-kanak itu semasa kecil sememangnya tidak diterima, akan tetapi sesudah ia baligh maka akuannya itu diterima dan Nadrah menjadi seorang Islam atas kehendaknya sendiri. Dalam konteks ini, Nadrah telah mencapai umur baligh seperti keterangan dalam afidavit Che Aminah (Perak Secretariat 264/159, 25 Disember 1950). Malah di dalam kehidupan seharian, Nadrah mengamalkan budaya hidup Melayu dan mempraktikkan ajaran Islam seperti sembahyang serta mengaji Al-Quran dengan kerelaan hatinya. Menurut Islam, seseorang itu akan terlepas daripada tanggungan ibu bapanya, bebas daripada segala beban ibu bapanya apabila seorang kanak-kanak itu mencapai umur baligh. Setelah baligh, individu berkenaan bebas menentukan kehidupannya dan mempunyai "kemerdekaan" yang mana telah diakui oleh agama, akal serta adat (*Qalam* Januari 1951; Nordin 1993). Dapat difahami, Ahmad Luthfi sangat menitik beratkan kebebasan beragama dan kebebasan kepada setiap manusia untuk memilih anutan agamanya. Dalam masa yang sama, Ahmad Luthfi berpendirian tegas jika ada percubaan hendak mengeluarkan seeorang daripada Islam, maka mempertahankannya adalah wajib bagi setiap orang Islam. Dalam hal yang menyentuh akidah umat Islam, Ahmad Luthfi menyatakan:

> Apabila seseorang berkata kepada seorang Islam dan ia hendak masuk Islam maka wajib dengan serta merta orang itu mengajarnya mengucap kalimah tauhid dan dengan mengucap kalimah tauhid itu, orang itu dengan serta merta menjadi Islam dan berlakulah hukum Islam ke atasnya. Apabila ada sebarang percubaan yang hendak merampas atau mengambilnya atau memaksanya keluar daripada agama Islam maka yang demikian itu wajib dipertahankan oleh tiap-tiap orang Islam dan mempertahankannya itu termasuk kepada jihad fisabilillah. (*Qalam* Disember 1950)

Ahmad Luthfi melihat usaha mempertahankan akidah Nadrah ialah satu jihad dan perjuangan nasionalisme yang sebenar. Menurutnya, kewajipan setiap umat Islam yang utama ialah menegakkan agamanya kerana tidak ada kelebihan dan kemuliaan yang akan didapati oleh umat Islam melainkan memberi tumpuan tenaga terhadap jihad ke jalan Allah (*Qalam* April 1952). Bagi Ahmad Luthfi, semangat nasionalisme orang Melayu merupakan perjuangan dan kesedaran untuk mencapai gagasan kedaulatan bangsa Melayu melalui Islam dan berusaha mengukuhkan keimanan kepada Allah SWT (*Qalam* Februari 1955). Ahmad Luthfi berpegang kepada perintah yang cukup terang disebut dalam Al-Quran yang menyuruh umat Islam supaya jangan berpecah-belah sebagaimana firmanNya dalam Surah Ali 'Imran: ayat 103, "berpeganglah kamu kepada agama Allah dan janganlah kamu berpecah-belah." Pandangan ini disebabkan wujud kebimbangan beliau terhadap golongan bukan Islam yang tidak akan senang hati melainkan mereka berjaya memperdaya orang Islam. Hal ini bermakna perjuangan menuntut bela ke atas akidah Nadrah ialah perjuangan nasionalisme yang menuntut persepakatan umat Islam dalam satu ummah. Justeru, tanggungjawab mempertahankan akidah Nadrah merupakan tanggungjawab bersama yang harus dipikul oleh setiap individu Muslim. Oleh itu, Islam menegaskan bahawa apabila seseorang itu menjadi Islam, maka ia mendapat hak dan tanggungjawab yang sama dengan umat Islam seluruhnya. Menurut Ahmad Luthfi, semangat nasionalisme yang dijelmakan melalui perjuangan akidah Islam mempunyai pertalian yang rapat sebagaimana rapatnya hubungan Melayu dan Islam. Ia adalah soal prinsip serta kecintaan orang Melayu kepada pertalian darah, agama, bangsa dan tanah airnya (*Qalam* Mac 1952).

Ahmad Luthfi turut menggesa United Malays National Organization (UMNO) sebagai badan politik yang berpengaruh dan mewakili orang Islam agar dapat berusaha lebih keras lagi untuk mendesak pihak-pihak tertentu khususnya British supaya akidah Nadrah terbela (*Qalam* Disember 1950). Kenyataan ini disokong oleh akhbar *Majlis* dengan menyatakan bahawa kes Nadrah bukan lagi kes antara Che Aminah dengan ibu bapa kandungnya namun telah menjadi isu besar yang menyentuh akidah Islam dan nasional (Hughes 1980). *Qalam* sendiri telah melancarkan kutipan derma untuk tabung perbicaraan Nadrah dengan cara menjual gambar Nadrah. Penjualan gambar Nadrah diiklankan dalam majalah *Qalam* terbitan Januari 1951 dan hasil jualannya disalurkan ke dalam tabung berkenaan (Rajah 4). Namun, Dato' Onn Jaafar mengambil keputusan untuk tidak melibatkan UMNO dalam kes tersebut. Beliau merayu kepada semua bahagian dan cawangan UMNO supaya menghentikan segera semua tindakan yang dilakukan terhadap kes rayuan Nadrah (CO 537/7302). Dato' Onn menganggap perkara tersebut bukan perkara yang melibatkan bangsa atau agama sebaliknya hanya kes perbicaraan merebut hak penjagaan. Atas pendirian Dato' Onn dan UMNO ini, Ahmad Luthfi menganggap UMNO telah lari dari matlamat asal penubuhannya iaitu penyatuan

Melayu berlandaskan agama dan bangsa. UMNO tidak lagi dapat diharapkan untuk membela agama kerana perjuangan nasionalisme yang didasarkan oleh UMNO adalah nasionalisme yang sempit; bukannya perjuangan nasionalisme yang diajarkan oleh Islam iaitu perjuangan untuk mencapai gagasan kedaulatan bangsa melalui Islam dan berusaha mengukuhkan keimanan kepada Allah SWT melalui konsep ummah (*Qalam* Disember 1950; *Warta Negara* 28 Ogos 1950). Ahmad Luthfi lantang mengkritik kepimpinan Dato' Onn sebagai seorang pemimpin yang memisahkan Islam daripada politik dan memecahkan ikatan persaudaraan Islam (*Qalam* Mac 1951).

تله تربية !
بوكو يڠ مڠكمفركن !

شفيق افندي دڠن فريده هانم

بوكو اين كارڠن المرحوم السيد شيخ الهادي تله دچيتأ دوا كالي دالمتاهون1928 سكارڠ تله دچيتأ سمولا دڠن دبري كوليتن يڠ برورن درفد كمبر يڠ بايك . بوكو اين دجاديكن امفة فڠكل ـ ان شاء الله اكن دتربيتكن برتورة٢ دڠن سكرا .هرڬ سنسخه 1 00$ تمبه فوسة 10 سين جك دڤسن امفة فڠكل سكالي تياد كنا بلنجا فوسة .

بر درماله كفد درما نضره !

جك توان٢ ممباي سكفيڠ كمبر چيء نضره برمعنى توان٢ برتڠكوڠجواب كفد اڬام اسلام كران حاصل جوالن كمبر اين دسرهكن كران ممبلاڽ .
فسنله برامي٢ !! هرڬ سكفيڠ 50 سين لاين بلنجا فوسة .

QALAM
356, Geylang Rd., Singapore .

Rajah 4: Penjualan gambar Nadrah diiklankan dalam majalah *Qalam* dan hasil jualannya disalurkan ke dalam tabung berkenaan.

Sumber: *Qalam* (Januari 1951)

ISU HAK DAN KEBEBASAN WANITA DALAM PERKAHWINAN

Ahmad Luthfi menjelaskan amalan kebiasaan dalam budaya Melayu ialah anak perempuan akan menerima sahaja pilihan ibu bapa dalam menentukan pasangan hidup kerana akur dan hormatkan orang tua. Ibu bapa pula menjodohkan anak mereka dengan pasangan yang pada fikiran ibu bapa tersebut sesuai untuk si anak (*Qalam* November 1950). Menurut Ahmad Luthfi, budaya sebegini seharusnya tidak lagi diamalkan dalam masyarakat masa kini kerana Islam mewajibkan ibu bapa atau wali meminta izin sebagai tanda persetujuan daripada anak perempuan

sebelum dikahwinkan. Persetujuan tersebut memadai dengan perbuatan diam sebagaimana Abu Hurairah RA meriwayatkan bahawa Rasulullah SAW bersabda:

> Si janda tidak boleh dikahwinkan sebelum berunding dan tidak boleh dikahwini si dara sebelum diminta izinnya. Mereka bertanya: Ya Rasulullah, bagaimanakah izinnya? Rasulullah SAW menjawab: Diamnya. (Abu Abdullah Muhammad 1991)

Bagi Ahmad Luthfi, perbuatan "diam" itu perlu diikuti dengan pengakuan yang jelas daripada anak perempuan tersebut supaya tidak timbul perkahwinan paksa. Ia juga membolehkan seseorang wanita itu mendapat kebebasan yang penuh dalam membuat keputusan terhadap perkahwinannya. Peranan ibu bapa atau wali dalam bahagian ini hanya menjadi perantara atau menjadi wasilah di antara yang meminang atau yang dipinang. Wali tidak sepenuhnya mempunyai kuasa dan hak kepada anak perempuan mereka (dalam perkahwinan) kerana bagi anak perempuan yang telah baligh, mereka bebas membuat keputusan dalam kehidupannya (*Qalam* November 1950). Menurut ajaran Islam, tidak sah sesuatu perkahwinan seseorang perempuan dengan lelaki yang tidak diredhainya. Dalam erti kata lain, ibu bapa atau penjaga tidak boleh mengahwinkan anak perempuannya jika belum berbincang dan mendapat keizinannya (*Qalam* September 1951). Maka, perbuatan memaksa berkahwin boleh menjerumuskan anak itu kepada perkahwinan atau ikatan yang tidak halal iaitu percampuran suami isteri yang sama dengan perbuatan zina (*Qalam* November 1950). Ahmad Luthfi menyifatkannya sebagai sesuatu perbuatan yang lahir daripada kelemahan pengetahuan terhadap hukum-hukum Islam dan tidak mengendahkan walau sedikit mengenai hak-hak kebebasan wanita. Hikmah Islam melarang perkahwinan secara paksaan bertujuan untuk menjaga kualiti perkahwinan dan mengelak daripada berlakunya kes-kes perceraian akibat tidak mempunyai persefahaman serta tolak ansur dalam kehidupan.

Pandangan Ahmad Luthfi mengenai kebebasan wanita menarik perhatian pembaca majalah *Qalam* apabila beliau mempersoalkan mengenai urusan peminangan yang masih dilakukan menerusi ibu bapa/walinya, tidak terus kepada wanita tersebut walhal Islam meletakkan kebebasan ke atas wanita. Ahmad Luthfi menjelaskan, anak-anak perempuan kebiasaannya dididik oleh ibu bapa dengan adat kesopanan dan sifat malu yang tinggi. Oleh itu, tentulah anak perempuan tidak boleh dipinang melainkan perlu melalui walinya. Ia adalah lambang tanggungjawab yang diberikan ke atas ibu bapa kepada anak perempuan sebelum diserahkan tanggungjawab itu kepada suami. Namun, hal ini tidak bermakna bahawa anak perempuan itu hilang haknya. Ahmad Luthfi memetik pandangan Imam Malik yang membahagikan syarat wali dalam perkahwinan kepada dua bahagian iaitu, "Perempuan golongan rendah boleh mengahwinkan dirinya sendiri tetapi yang demikian itu tak boleh

bagi perempun daripada golongan orang yang terhormat" (*Qalam* Disember 1950). Melalui pandangan Imam Malik ini, dapat difahami bahawa anak-anak perempuan daripada golongan yang "terhormat" iaitu yang mendapat penjagaan sempurna daripada ibu bapa tidak boleh mengahwinkan dirinya sendiri di hadapan lelaki yang hadir melainkan melalui ibu bapa atau walinya. Hal ini membuktikan taraf yang diberikan Islam terhadap wanita lebih tinggi daripada taraf wanita sebelum kedatangan Islam sekali gus meletakkan wanita pada kedudukan yang tinggi dalam masyarakat.

Walau bagaimanapun, Mufti kerajaan Johor Sahib Al-Fadhilah Tuan Haji Al-Syed Alwi bin Tahir Al-Hadad mempunyai pandangan berbeza mengenai hak kebebasan perempuan sehingga mewujudkan konflik pendapat di dalam dua buah majalah, *Qalam* dan *Warta Jabatan Agama Islam Johor*. Mufti kerajaan Johor telah memberi respon terhadap satu soalan yang dikemukakan oleh pembaca dalam ruangan "hak kebebasan wanita" menerusi majalah *Qalam* iaitu seorang perempuan yang menuntut kebebasan di dalam Islam dalam soal perkahwinan seperti perlu meminta izin dirinya sebelum dikahwinkan dan persoalan tentang wali. Pandangan Mufti tersebut telah tersiar dalam majalah *Warta Jabatan Agama Islam* Johor bilangan 27, Disember 1951. Menurut Mufti Kerajaan Johor itu, rencana hak kebebasan wanita yang disiarkan dalam majalah *Qalam* terpengaruh dengan ajaran Qadyani yang menggalakkan perempuan hidup bebas tanpa batasan, bebas memilih lelaki yang disukai, bergaul, bersuka-suka dan bersenang-senang dengannya, memuaskan hawa nafsunya dan kehendaknya. Beliau mengatakan:

> Tuan-tuan agaknya kerap kali terpandang makalah-makalah yang sibuk penulis-penulisnya dengan kebebasan perempuan dan kahwin paksa. Mereka itu kebanyakannya daripada orang yang jahil berkenaan hukum-hukum Islam. Mereka itu sebenarnya menyeru kepada hukum-hukum syaitan, hawa nafsu dan kebebasan fasik, mencabuk kesopanan perempuan, merogol kehormatannya dan menghapuskan maruah anak-anak dara. Layaknya penyeru-penyeru sebegini dihumban ke neraka. (*Warta Jabatan Agama Islam Johor* Disember 1951).

Pandangan yang diberikan oleh Mufi Kerajaan Johor itu ternyata tidak menjawab soalan yang ditanya oleh pembaca sebaliknya hanya mengkritik pandangan mengenai hak kebebasan perempuan. Ahmad Luthfi telah memberi kenyataan balas dengan mengatakan jawapan yang diberikan oleh mufti berkenaan sebagai "lain yang ditanya lain yang dijawab" dan menyifatkan jawapan itu sebagai satu pandangan yang amat rendah (*Qalam* Mac 1952).

ISU PERANAN KADI/WALI

Dalam rencananya, Ahmad Luthfi berkali-kali menyebut akan kepincangan peranan kadi dan tugas yang sepatutnya dilakukan oleh kadi dalam menyempurnakan sebuah perkahwinan mengikut syariat Islam. Antaranya melalui rencana "Isteri Orang Dicerai dan Dinikahkan", "Taklik Menjadi Senjata", "Bagaimana Keadaan Sebenar-benar Kadi", "Menghukum Orang Mencerai Isteri" dan menerusi ruangan "Kopi Pahit". Keadaan yang berlaku di Persekutuan Tanah Melayu dan Singapura sebelum tahun 1950-an menyaksikan banyak kelemahan dalam pengurusan perkahwinan dan jawatan kadi dipegang oleh mereka yang tidak mempunyai kelayakan yang sewajarnya. Di Singapura umpamanya, Ahmad Luthfi menganggarkan sebanyak 50% hingga 60% kes-kes penceraian berlaku akibat kelemahan-kelemahan ini (*Qalam* Januari 1953). Kadi yang dilantik mudah untuk menikahkan dan menceraikan pasangan tanpa usul periksa dan tidak menyemak status individu yang ingan dinikahkan itu. Ahmad Luthfi berpandangan sedemikian berikutan beberapa peristiwa yang berlaku di Singapura. Seorang suami membuat aduan di pejabat agama bahawa isterinya lari meninggalkan rumah setelah dibawa keluar oleh lelaki lain. Selepas tiga bulan, si suami mendapat tahu bahawa isterinya itu telah berkahwin dengan lelaki lain. Pernikahan itu telah dilakukan oleh seorang kadi dalam daerah tengah Singapura. Kadi tersebut telah menikahkan isterinya berdasarkan satu surat cerai yang dikeluarkan oleh kadi yang terletak di sebelah timur Singapura (kadi yang menikahkan si suami dan isterinya dahulu). Si suami berasa hairan bagaimana kadi berkenaan boleh mengeluarkan surat cerai tanpa pengetahuannya dan tidak dipanggil untuk berbincang mengenai perceraian tersebut. Sebaliknya beliau hanya menerima sepucuk surat daripada kadi berkenaan yang meminta supaya si suami menandatangani surat cerai secara khuluk (tebus talak) dengan membayar $22.50 (nilai mas kahwin). Si suami cuba merujuk perkara ini kepada kadi yang lain namun beliau dinasihatkan supaya mendiamkan diri dan tidak memperbesar-besarkannya. Paling menyedihkan, kadi yang dirujuk itu mengarahkan si suami berkahwin lain kerana menurutnya terdapat ramai perempuan lain lagi (*Qalam* April 1952). Kisah yang diceritakan ini sememangnya merupakan realiti yang berlaku dalam masyarakat Melayu di Singapura pada awal dan pertengahan abad ke-20 (Judith 1966).

Menurut Ahmad Luthfi, Haji Ahmad bin Haji Abdul Halim selaku juru nikah yang menikahkan Nadrah dengan penuh sedar dan tanggungjawab telah melaksanakan hukum perkahwinan menurut undang-undang Islam meskipun beliau mengetahui Nadrah masih mempunyai ibu bapa kandung. Hal ini kerana, bagi perempuan (yang masih gadis) yang bapanya bukan orang Islam, maka perempuan itu apabila hendak berkahwin perlulah dia bertahkim dengan sebab Islam telah menggugurkan pertaliannya dengan bapanya kerana syarat menjadi wali itu mestilah beragama

Islam (Perak Secretariat 264/159, 25 Disember 1950). Perkara ini jelas dinyatakan di dalam majalah *Qalam*:

> Demikianlah pandangan mengikut segi agama Islam yang mensabitkan Nadrah itu Islam dan perkahwinannya sah sebagaimana juga yang telah diisytiharkan oleh Majlis Ulama Singapura dan juga menurut siaran akhbar, Tengku Mahmud Zuhdi Syeikh al-Islam, Selangor mengakui Nadrah itu sebagai seorang Islam dan nikahnya itu sah dan keterangan Tengku Mahmud Zuhdi di dalam mahkamah itu menurut pandangan saya ialah atas perkahwinan di antara seorang Islam dengan orang kafir kitabi di dalam mana keraian daripada ibu bapanya itu dikehendaki tetapi bukan wajib wali atas mereka itu kerana syarat wali itu telah putus dengan sebab berlainan agama. (*Qalam* Februari 1951)

Ahmad Luthfi turut menjelaskan, seorang wali (kadi) bertanggungjawab melaksanakan akad yang suci kerana ia merupakan penentu kepada sahnya sebuah perkahwinan. Dalam isu Nadrah, kadi atau (wali tahkim) yang menikahkan Mansor dan Nadrah telah memastikan bahawa kedua-duanya beragama Islam dan telah menjalankan pernikahan itu tanpa mempersulit atau menghalang sesebuah perkahwinan kerana sedar seorang perempuan itu (Nadrah) telah bertemu calon pilihan hatinya. Hal ini kerana, wali dalam perkahwinan hanyalah sebagai perantara dan tidak bermakna mendapat kekuasaan. Dalam hal ini, Hakim Brown semasa membacakan keputusan perbicaraan mengakui:

> Saya ingin menegaskan bahawa saya berpuas hati dengan budak ini (Nadrah) tidak dipaksa atau ditipu untuk berkahwin. Saya telah menemuinya di kamar saya. Berbanding kanak-kanak Eropah yang lain, budak ini lebih dewasa daripada umurnya. (Perak Secretariat 264/159, 25 Disember 1950)

Ahmad Luthfi meneruskan jalan melalui kritikan-kritikannya ke arah memperkukuh undang-undang syariah khususnya mengenai perjawatan kadi di Singapura dan Persekutuan Tanah Melayu selepas tragedi Nadrah. Beliau sedar, undang-undang Islam yang diwujudkan dapat melindungi umat Islam daripada terdedah dengan penindasan serta ketidakadilan undang-undang Barat. Dalam seruannya, Ahmad Luthfi menegaskan:

> Mengingat kepada perkara ini adalah perkara am yang mengenai juga banyak penduduk di sini maka mengadakan suatu mahkamah syariah yang bakal mengurus hal-hal mereka itu adalah sangat mustahak sebab yang demikian itu kerap kali juga membangkitkan perkara-perkara yang merosak kepada keamanan dan di sebalik itu dapatlah perkara-perkara orang Islam itu dibawa di hadapan orang-orang Islam sendiri mengikut

> hukuman-hukuman terutama dalam perkara nikah kahwin. Dengan kerana itu menurut pandangan kita, perkara ini wajib diselenggarakan oleh kerajaan. Perkara ini hendaklah dibawa kepada timbangan kerajaan dan majlis mesyuarat negeri. (*Qalam* November 1953)

Apabila mahkamah syariah diinstitusikan di Singapura pada 24 November 1958 melalui Muslim Ordinance 1957, peranan kadi dalam urusan nikah dan perceraian semakin diperketat. Bidang kuasa kadi juga diperjelas yang antara lain menyebut bahawa kadi berkuasa menikahkan dan menjalankan perkara nikah bagi orang Islam yang di dalam wilayahnya seperti yang terkandung dalam bab nikah menurut Mazhab Syafie. Bagi membendung masalah kadi yang sewenang-wenangnya menjatuhkan perceraian tanpa usul periksa sekali gus melindungi nasib anak-anak dan isteri yang diceraikan, Seksyen (4)12 Muslim Ordinance 1957 memperuntukkan hanya mahkamah syariah sahaja yang berkuasa mendaftarkan perceraian yang tidak ada persetujuan kedua belah pihak. Manakala, Seksyen (3)12 Muslim Ordinance 1957 pula memperuntukkan kadi mahupun ketua kadi diberi kuasa mendaftarkan perceraian hanya jika suami dan isteri hadir di hadapannya dan mengisytiharkan bahawa mereka mempersetujui atas syarat perceraian mereka dan menandatangani borang perceraian di hadapan kadi. Sementara, naib kadi hanya boleh mendaftarkan pernikahan sahaja (Judith 1959).

Ahmad Luthfi menegaskan, kadi diwajibkan menyiasat dan menerangkan bahawa sesebuah perceraian berlaku yang disebabkan dengan kemarahan adalah tidak sah. Keputusan untuk bercerai tidak hanya boleh dibuat oleh kadi semata-mata tetapi perlu kehadiran kedua-dua belah pihak iaitu suami dan isteri. Kadi diwajibkan seberapa daya upayanya untuk mengamankan di antara keduanya dan jika tidak dapat diamankan maka baharulah ia dibenarkan melantik dua orang hakim sebagai wakil di antara keduanya (*Qalam* April 1952). Justeru, bagi membendung masalah perceraian yang sering berlaku pada ketika itu, Ahmad Luthfi tampil dengan cadangan seperti yang dinyatakan dalam *Qalam* bahawa, satu *lajnah* atau bahagian dalam mahkamah syariah perlu diwujudkan dengan nama Badan Penasihat Perceraian. Bahagian ini berfungsi sebagai pemudah cara kepada pasangan yang berniat untuk bercerai. Menurut Ahmad Luthfi:

> Kerajaan hendaklah mengadakan suatu badan di tiap-tiap daerah dengan nama "Badan Penasihat Agama Di Dalam Nikah dan Kahwin" supaya sebelum seseorang berkahwin, hendaklah diberi nasihat atas tanggunggannya dan cara-cara hidup berumah tangga dengan baik sebaliknya sebelum seseorang diterima untuk mentalak isterinya, hendaklah orang itu diserahkan kepada badan ini untuk diberi nasihat. (*Qalam*, Julai 1958)

Saranan Ahmad Luthfi dilihat telah direalisasikan apabila Dewan Undangan Singapura melalui Muslim Ordinance (Pindaan) 1959 memperuntukkan untuk melantik pegawai penasihat perceraian yang berfungsi sebagai jururunding kepada masalah pasangan yang hendak bercerai (*Berita Harian* 21 Disember 1959). Khidmat rundingan pegawai penasihat perceraian dilihat terus diperlukan di Singapura dan Persekutuan Tanah Melayu dari tahun ke tahun (*Berita Harian* 4 November 1979). Presiden Mahkamah Syariah Singapura, Hj. Abu Bakar Hashim melaporkan sepanjang tahun 1950-an sehingga 1980-an, jumlah perceraian dalam kalangan orang Islam di Singapura terus merosot dengan begitu ketara (*Berita Harian* 27 Jun 1988). Peranan pegawai penasihat perceraian ternyata dapat dimanfaatkan apabila sebanyak 602 kes persengketaan suami isteri berjaya didamaikan pada tahun 1966 (*Berita Harian* 23 Januari 1967). Perkara ini diakui oleh pakar sosiologi dari Universiti Nanyang Singapura, Tai Ching Lin yang mendapati bahawa antara faktor kemerosotan kadar perceraian dalam masyarakat Islam di Singapura adalah disebabkan oleh peranan yang dimainkan oleh kadi dalam memberikan nasihat kepada pasangan yang ingin bercerai (*Berita Harian* 31 Oktober 1975).

UNDANG-UNDANG PENTADBIRAN ISLAM

Dalam rencananya, Ahmad Luthfi telah mempersoalkan sebahagian daripada peruntukan dalam Muslim Ordinance 1957 dan kesannya jika dilaksanakan oleh mahkamah syariah. Ahmad Luthfi juga dilihat turut mempersoalkan kenyataan tambahan ke atas pindaan Muslim Ordinance 1957 (no. 25 dengan pindaan dan tambahan no. 40, 1960). Pindaan tersebut memperuntukkan bahawa ketua kadi sahaja dibenarkan menikahkan atau memberi kuasa menikahkan kepada orang Islam yang telah mempunyai isteri setelah ketua kadi berpuas hati dengan penyelidikan yang dilakukan bahawa perkahwinan itu tidak mempunyai halangan yang sah menurut undang-undang Islam. Ahmad Luthfi melihat peraturan yang menetapkan hanya ketua kadi berhak menjalankan pernikahan telah membataskan lelaki untuk berkahwin lebih daripada seorang. Seseorang terpaksa berhadapan dengan syarat-syarat yang ketat untuk berkahwin sedangkan perkahwinan adalah sesuatu yang digalakkan bagi membendung maksiat seperti zina (*Qalam* November 1953). Dalam konteks ini, jika kuasa menikahkan itu hanya diperuntukkan ke atas ketua kadi, ini bermakna jumlah lelaki yang berpoligami pasti akan berkurangan. Ahmad Luthfi menyatakan pada tahun 1960 hanya terdapat empat perkahwinan poligami yang didaftarkan di Singapura (*Qalam* April 1961).

Ahmad Luthfi menegaskan kerajaan tidak patut mengganggu fahaman dan kepercayaan penganut Islam. Pandangan tersebut mendapat sokongan akhbar Majlis

apabila akhbar itu turut mengulas isu poligami dan bersetuju bahawa hak beristeri empat adalah hak lelaki yang dibenarkan dalam Islam (*Majlis* 17 Julai 1954). Ahmad Luthfi menyamakan peraturan ini dengan undang-undang perkahwinan Kristian dan sokongan kerajaan terhadap Piagam Wanita 1961 yang mengharamkan poligami (*Qalam* April 1961). Demi memberi kefahaman kepada masyarakat mengenai poligami, Ahmad Luthfi menyiarkan garis panduan mengenai syarat berpoligami dan konsep keadilan yang perlu dilakukan oleh suami dalam rencana beliau bertajuk "Perkara adil di atas beristeri lebih dari satu" (*Qalam* September 1962). Ahmad Luthfi turut memetik Surah An-Nisa', ayat tiga yang menjelaskan "Islam membenarkan seorang lelaki untuk berkahwin empat berdasarkan syarat-syarat tertentu seperti mampu berlaku adil". Ahmad Luthfi menjelaskan, suami diwajibkan membahagikan malam giliran antara isteri-isterinya secara adil serta wajib memberi nafkah kepada setiap isteri yang selayaknya dan bersesuaian. Jika bimbang tidak mampu berlaku adil, maka memadailah mempunyai hanya seorang isteri (*Qalam* September 1962).

Terdapat sanggahan daripada sesetengah ahli agama mahupun ahli perundangan yang tidak sependapat dengan Ahmad Luthfi. Misalnya Ahmad Ibrahim melalui tulisannya dalam *World Muslim League Magazine*, telah menyelar kenyataan Ahmad Luthfi sambil menyifatkan "*It is is difficult to know what the self-appointed champion of the Muslim way of life really desire*". Ahmad Ibrahim berpandangan, Piagam Wanita adalah contoh undang-undang dari perspektif piagam hak asasi manusia yang melindungi wanita daripada menjadi mangsa poligami dan mementingkan persamaan hak antara lelaki dan perempuan (*World Muslim League Magazine* Mei 1961; Mitsunari 2015). Mengulas mengenai tuduhan Ahmad Luthfi yang menyamakan undang-undang Islam yang dikuatkuasakan itu dengan undang-undang Kristian, Ahmad Ibrahim menegaskan bahawa Kerajaan Singapura bukan Kerajaan Kristian dan ia bukan polisi kerajaan untuk memaksa orang Islam mengamalkan bentuk kehidupan agama-agama lain. Sebaliknya undang-undang yang dikuatkuasakan adalah bertujuan untuk kesejahteraan rakyat (*World Muslim League Magazine* Mei 1961; Mitsunari 2015).

Kenyataan-kenyataan Ahmad Luthfi turut mengundang respon daripada Yang Dipertua Mahkamah Syariah Singapura Hj. Sanusi bin Mahmud yang turut disiarkan dalam akhbar *Berita Harian* (10 Julai 1963). Hj. Sanusi menafikan dakwaan Ahmad Luthfi itu dan menyifatkannya sebagai tuduhan kosong yang berniat jahat (*Qalam* Disember 1962). Menurut Hj. Sanusi, umat Islam tidak dihalang untuk beristeri lebih, namun ia tertakluk di bawah kuasa ketua kadi yang memberi izin berkahwin kepada seseorang yang telah mempunyai isteri yang masih hidup setelah siasatan dilakukan dan ketua kadi berpuas hati bahawa si suami boleh berlaku adil dan saksama dalam memberi nafkah kepada isteri-isteri dan anak-anaknya (*Berita*

Harian 10 Julai 1963). Menurutnya lagi, mahkamah syariah tidak pernah sekali-kali melaksanakan Piagam Wanita bagi menentukan perkahwinan orang Islam. Apa yang dilaksanakan hanya mengikut Undang-undang Islam 1957 dan pindaan Undang-undang Islam 1960.

Berikutan itu, satu usul untuk memantapkan lagi Muslim Ordinance 1957 dibuat melalui penggubalan Undang-undang Pentadbiran Islam 1960 atau Administration of Muslim Law Bill (AMLB) yang diketuai oleh Ahmad Ibrahim. AMLB diperlukan kerana mahkamah syariah yang sedia ada seperti yang termaktub dalam Muslim Ordinance 1957 mempunyai beberapa perkara yang perlu dipinda di samping kuasa yang sangat terhad bagi menjalankan fungsinya dengan lebih berkesan (Singapore Parliament, 13 Januari 1960). Walau bagaimanapun, penggubalan undang-undang ini dilihat telah mencetuskan keraguan dalam kalangan masyarakat luar khususnya para ulama ekoran dipercayai tidak meliputi keseluruhan aspek hukum Islam. Seorang wakil parlimen, Ahmad Jabri bin Mohd Akib semasa sesi perbahasan AMLB mengakui, "*the bill is very wide scope... therefore, i feel that the steps we are taking to review the Muslims Ordinance should receive very careful*" (Singapore Parliament, 13 Januari 1960). Berdasarkan permasalahan yang diutarakan, Ahmad Luthfi berpandangan bahawa AMLB ini perlu dikaji dan mengesyorkan agar pandangan pertubuhan-pertubuhan Melayu dan Islam serta alim ulama diambil kira terlebih dahulu sebelum undang-undang ini dikuatkuasakan. Sebuah jawatankuasa yang diketuai oleh M. J. Namazie kemudiannya dibentuk oleh Lembaga Penasihat Islam Singapura dalam tahun 1960 yang bertujuan untuk mengkaji pelaksanaan mahkamah syariah sedia ada berdasarkan aduan-aduan masyarakat Islam di Singapura (*Qalam* Januari 1963).

Sehubungan itu, teguran-teguran Ahmad Luthfi dan perdebatan masyarakat Islam mengenai Muslim Ordinance 1957 telah menyebabkan PAS cawangan Singapura menganjurkan persidangan pada 15 April 1961 bertempat di Dewan Kebudayaan Canning Rise, Singapura. Persidangan tersebut menghimpunkan kira-kira 100 buah pertubuhan-pertubuhan Melayu dan Islam di Singapura dan Persekutuan Tanah Melayu termasuk alim ulama (*Qalam* Mei 1961). Persidangan tersebut sebulat suara bersetuju dengan usul yang dikemukakan oleh Ahmad Luthfi supaya Rang Undang-undang Pentadbiran Islam 1960 dikaji semula agar benar-benar bertepatan dengan hukum Islam dan bersetuju menyerahkannya kepada Majlis Penasihat Islam sebagai badan yang bertanggungjawab membuat semakan terhadap undang-undang tersebut (*Qalam* Mei 1961). Dalam persidangan tersebut, satu jawatankuasa yang diberi nama "Jawatankuasa Umat Islam Singapura" diwujudkan bagi menyampaikan keputusan-keputusan persidangan kepada K. M. Byrne, Menteri Undang-undang dan Buruh Singapura. Mereka terdiri daripada Syed Ahmad Dahlan, Kapten Said, A. Tahir Mahmud, A. Muhammad Yaakob

dan Penolong Ketua Pengarang *Qalam*, Syeikh Abdullah Basmeh (*Berita Harian* 21 April 1961). Persidangan tersebut turut melantik jawatankuasa khas bagi membantu Majlis Penasihat Islam mengkaji Undang-undang Pentadbiran Islam 1960. Ahli-ahli kebanyakannya terdiri daripada anggota Persatuan Jami'ah al-Dakwah al-Islamiah sendiri seperti Ahmad Luthfi, Syed Ibrahim al-Sagoff, Ahmad bin Mohamad Ibrahim, Syed Ali Redha, Syed Abdullah Balfageeh, Syed Ahmad Dahlan, Ustaz Jailani Imam, Ustaz Ahmad Sonhaji dan Hj. Wanjur Abu Bakar (*Qalam* Mei 1961).

Pada tahun 1965, Menteri Kebudayaan dan Hubungan Sosial Singapura, Othman Wok menjelaskan bahawa rang undang-undang tersebut telah diluluskan oleh parlimen untuk bacaan kali kedua. Pihak kerajaan kemudiannya menetapkan sehingga 24 Januari 1966 kepada Select Committee (Jawatankuasa Pilihan) bagi mendengar buah fikiran orang ramai dan dibuat pindaan berdasarkan pandangan-pandangan itu. Ahmad Luthfi memohon supaya tempoh itu dilanjutkan selama sebulan lagi, memandangkan masa yang diberikan tidak mencukupi bagi orang Islam meneliti sesuatu yang berat apatah lagi AMLB tidak diterjemahkan dalam bahasa Melayu yang tentunya menyukarkan pemahaman. Tambahan pula, umat Islam ketika itu sedang berpuasa yang mana kebanyakan ulama yang mengkaji undang-undang tersebut banyak menghabiskan masa dengan beribadat (*Berita Harian* 11 Januari 1966). Walau bagaimanapun, Othman Wok menolak permintaan Ahmad Luthfi seperti yang dinyatakan. Dalam kenyataannya kepada *Berita Harian*, Othman Wok menjelaskan permintaan Ahmad Luthfi sukar diterima memandangkan undang-undang tersebut telah memakan masa yang begitu lama iaitu lebih empat tahun untuk dikuatkuasakan. Tambahan pula, orang ramai telah diberikan masa yang sesuai dan mencukupi untuk membincangkannya. AMLB perlu disegerakan pelaksanaannya demi kepentingan dan pembangunan umat Islam. Beliau menyifatkan alasan yang diberikan oleh Ahmad Luthfi sebagai "tipis" dan tidak wajar (*Berita Harian* 14 Januari 1966). AMLB 1960 telah diluluskan dalam Parlimen Singapura pada 17 Ogos 1966 dan kemudian dikenali sebagai Administration of Muslim Law Act 1966 (AMLA) (Singapore Parliament 17 Ogos 1966).

KESIMPULAN

Ahmad Luthfi sebagai pengarang dan penulis sebuah majalah yang berpaksi kepada kebenaran Islam telah sebaik mungkin memberi penjelasan mengenai hukum-hukum perkahwinan dalam Islam dan menggesa agar undang-undang Islam dimartabatkan. Melalui rencananya, Ahmad Luthfi dan *Qalam* telah memberi satu khidmat sosial yang cukup penting dalam menyebar fahaman dan pengetahuan

mengenai Islam kepada masyarakat. Secara keseluruhannya, isu perkahwinan Nadrah dengan Mansor Adabi telah dijadikan pokok persoalan yang membuka ruang perbincangan lebih luas berkenaan perundangan Islam. Dengan pelbagai isu dan persoalan yang melanda perkahwinan Nadrah, Ahmad Luthfi melalui pandangannya sebagaimana yang termuat dalam majalah *Qalam* nyata berpegang kepada tuntutan Islam berlandaskan Al-Quran dan hadis. Ahmad Luthfi tidak berkompromi terhadap golongan yang mempersendakan hukum Allah SWT dan lantang menyuarakan penentangannya.

Daripada pandangan yang dilontarkan, suara Ahmad Luthfi secara tidak langsung telah memberi kesan terhadap perubahan-perubahan yang berlaku selepas tragedi Nadrah. Pandangan Ahmad Luthfi ternyata menimbulkan pelbagai reaksi sehingga ada yang sukar menerimanya lalu menghukum dengan cara membakar majalah *Qalam* sebagaimana yang pernah dilakukan oleh Tunku Abdul Rahman kerana begitu terkesan dengan laporan beliau dalam *Qalam*. Hal ini menunjukkan majalah *Qalam* sangat berpengaruh pada ketika itu sehingga pandangan yang diutarakan Ahmad Luthfi meninggalkan kesan kepada pemimpin utama negara. Respon yang diberikan cukup memberi indikasi bahawa suara Ahmad Luthfi didengari dan dianggap penting dalam segala isu yang beliau kupaskan serta kemukakan dalam majalah *Qalam*.

RUJUKAN

Abu Abdullah Muhammad bin Idris Asy-Syafi'iy (Imam Syafie). 1991. Trans. Baihaqi Saifuddin. *Hukum Al-Quran: Asy-Syafi'iy dan Ijtihadnya*. Singapore: Pustaka Nasional Pte. Ltd.

Berita Harian. 21 December 1959.

_____. 21 April 1961.

_____. 10 July 1963.

_____. 11 January 1966.

_____. 14 January 1966.

_____. 23 January 1967.

_____. 31 October 1975.

_____. 4 November 1979.

_____. 27 June 1988.

CO 537/7302. January 1951. Political development posted affairs and opinion, The history of the Hertogh case.

Colony of Singapore Annual Report, 1950.

Derek, H. and Syed Muhd Khairudin Aljuneid, eds. 2009. *Reframing Singapore: Memory, identity, trans regionalism*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Fatini Yaacob. 2010a. *Natrah (1937–2009): Cinta, rusuhan, air mata*. Johor: Penerbit Universiti Teknologi Malaysia.

_____. 2010b. Selepas 60 tahun kes Natrah: Di mana kita? – Perspektif sosial. Paper presented at *Muzakarah pakar: Selepas 60 tahun kes Natrah: Di mana kita?*, Institut Kefahaman Islam Malaysia, Kuala Lumpur. 29 June.

Gullick, J.M. 1965. *Indigenous political systems of western Malaya*. London: Athlone Press.

Hughes, T.E. 1980. *Tangled worlds: The story of Maria Hertogh*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies. https://doi.org/10.1355/9789814377751

Judith, D. 1959. *Malay kinship and marriage in Singapore*. London: University of London.

_____. 1966. *The Muslim martimonial court Singapore*. London: University of London.

Khalidah Adibah Hj. Amin. 1957. Ahmad Luthfi on the education and feedom of women: A critical examination of his views on the education and freedom of Muslim women in Malaya as stated and implied (unpublished). Singapore: University of Malaya.

Majlis. 17 July 1954.

Mitsunari, A. 2015. Controversial boundary: The construction of a framework for Muslim law in Singapore in the period of decolonization. *Malaysian Studies Journal* 4: 41–61.

Mohd Firdaus Abdullah, Arba'iyah Mohd Noor, Mohd Shahrul Azha Mohd Sharif, Norasmahani Hussain and Norazliawati Abd Wahab. 2021. Di sebalik isu Natrah, 1950: Reaksi pembaca *The Straits Times* terhadap tragedi Natrah. *Journal of Al-Tamaddun* 16(1): 47–64. https://doi.org/10.22452/JAT.vol16no1.4

Mohd Idrus Jusi. 1973. Islam dan beberapa pengaruhnya dalam sistem politik Melayu tradisi. *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics & Strategic Studies* 3/4: 16–26.

Mohd Shahrul Azha Mohd Sharif and Arba'iyah Mohd Noor. 2019. Syed Abdullah Hamid al-Edrus: Perjalanan sebagai penulis, penerbit dan pengasas *Qalam* 1950–1969. *Sejarah: Journal of History Department* 28(1): 86–101. https://doi.org/10.22452/sejarah.vol28no1.6

Niamah Hj. Ismail Umar. 1998. *Fadhlullah Suhaimi*. Selangor: Progressive Publishing House Sdn. Bhd.

Nordin Hussin. 1993. Conversion to Islamic religion among Chinese minors in Johore 1930–1950's. *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics and Strategic Studies* 21: 125–135.

Perak Secretariat 264/159. 25 December 1950. Protest by the Malays and ulamas of Hijaz organization: The decision of the High Court Singapore on the Nadrah's case.

Proceedings of the Second Legislative Council Colony of Singapore. 16 September 1952. Singapore: Government Printing Office

Qalam. September 1950. Bil. 2.

_____. October 1950. Bil. 3.

_____. November 1950. Bil. 4.

_____. December 1950. Bil. 5.

_____. January 1951. Bil. 6.

_____. February 1951. Bil. 7.

_____. March 1951. Bil. 8.
_____. September 1951. Bil 14
_____. February 1952. Bil. 19.
_____. March 1952. Bil. 20.
_____. April 1952. Bil. 21.
_____. January 1953. Bil. 30.
_____. November 1953. Bil. 40.
_____. February 1955. Bil. 55.
_____. July 1958. Bil. 96.
_____. April 1961. Bil. 129.
_____. May 1961. Bil. 130.
_____. August 1962. Bil. 145.
_____. September 1962. Bil. 146.
_____. December 1962. Bil. 149.
_____. January 1963. Bil. 150.

Singapore Parliament. 13 January 1960. Parliamentary debates: Muslim (Amendment) Bill, Vol. 12, Col. 29.

_____. 17 August 1966. Parliamentary Debates: Administration of Muslim Law Bill, (Vol. 25, Col. 237).

Sundusia Rosdi. 2010. Sumbangan cendekiawan peranakan Arab dalam persuratan Melayu: 1900-an hingga 1960-an. *Biblioasia* January: 4–6.

Syed Muhd Khairudin AlJuneid. 2009. *Colonialism, violance and Muslim in Southeast Asia: Maria Hertogh controversy and its aftermath*. London: Routledge.

Talib Samat. 2004. *Ahmad Luthfi: Penulis, penerbit dan pendakwah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

The Straits Times. 10 August 1950.
_____. 6 September 1950.
_____. 13 January 1951.
_____. 30 March 1951.

Warta Jabatan Agama Islam Johor. December 1951. Bil. 27.

Warta Negara. 8 December 1950.
_____. 28 August 1950.

World Muslim League Magazine. May 1961. Vol. 1, No. 6.

Yuji, T. 2013. Jawi publication as a political arena: Malayan decolonization from the perspective of Islamic intellectual. In *Islam and multiculturalism: Islam, Modern science and technology*, ed. Asia Europe Institute and Organization for Islamic Area Studies, 158. Kuala Lumpur and Japan: Universiti Malaya and Waseda University Japan.